

Hrvatski sabor proglasio 22. veljače Danom hrvatske glagoljice i glagoljaštva

Hrvatska glagoljica dobila je svoj dan, naime, Hrvatski je sabor proglasio 22. veljače Danom hrvatske glagoljice i glagoljaštva.

Hrvatska glagoljica povijesno je hrvatsko pismo, jedan od nezaobilaznih simbola nacionalnoga identiteta i višestoljetne uljudbe, na temelju kojega samo i danas prepoznatljivi i jedinstveni u Europi i svijetu.

Proglašenje tog dana inicirao je Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, koji je 22. veljače odabrao kao spomen na dan kada je 1483. godine tiskana prva hrvatska knjiga – Misal po zakonu rimskoga dvora.

Svojom inicijativom Institut je želio skrenuti pozornost javnosti i svih govornika hrvatskoga jezika na važnost promicanja vrijednosti i ljepota hrvatskoga glagoljičnog pisma te omogućiti glagoljici da jedan dan u godini bude upravo njezin spomendan.

MALI TEČAJ GLAGOLJICE

AZ je prvo slovo glagoljske azbuke i koristi se za pisanje glasa A. Zbroj imena prvog slova - AZ - i drugog - BUKI - daje glagoljskom slovoredu ime AZBUKA. Čest je slučaj da se slovored nazove po imenima prvih glasova pa je i latinična abeceda tako dobila svoj naziv.

BUKI je naziv za slovo izvedeno od „bukva“, a o tome nam govori arhaični naziv za početnicu - BUKVAR.

VEDE je slovo kojim se piše glas V, što u prijevodu na suvremeni hrvatski jezik znači „pozna“ ili „zna“. Prema tome, prva tri slova (AZ, BUKI i VEDE) znače, otprilike: „Tko slovo zna...“

GLAGOLI je slovo koje se koristi za pisanje glasa G, a znači: čitati, govoriti, čitati glagoljicu, služiti misu na glagoljici, govoriti crkvenoslavenski (glagoljati). Od tuda i naziv za pismo - GLAGOLJICA. Zbog toga su i svećenici, koji su služili misu na crkvenoslavenskom jeziku i čitali iz glagoljskih knjiga, dobili naziv od naroda - GLAGOLJAŠI.

DOBRO je slovo kojim se piše glas D, a i ime mu jednostavno znači „dobro“. Naša rečenica (AZ + BUKI + VEDE + GLAGOLI + DOBRO) do sada značila bi otprilike: „Tko slova znade čitati dobro...“

(J)EST je slovo kojim se piše glas E, a znači je ili jest. Slično je slovu E iz našega, latiničnog, pisma, osim što je okrenuto u suprotnu stranu.

ŽIVETI je slovo kojim se piše glas Ž. Nije ga potrebno prevoditi jer znači upravo „živjeti“.

ZELO je slovo koje se koristi za pisanje glasa DZ, koji je nekad bio u upotrebi.

ZEMLJA je slovo kojim pišemo glas Z. Svrstavamo ga u najveća slova glagoljice.

IŽE označava glas I, ali samo u iznimnim slučajevima. Češće se koristilo kao inicijal, odnosno, kao početno slovo u tekstu ili dijelovima teksta. U kasnijim se tekstovima koristilo uglavnom kao broj. I je slovo kojim se najčešće pisao glas I.

ĐERV se uglavnom upotrebljava za pisanje glasa Đ. Međutim, u najstarijim tekstovima koristilo se „mekše“ G za pisanje nekih grčkih riječi („evangelie“ ili „angel“). U novijim tekstovima često se koristilo i za pisanje glasa J.

KAKO je slovo kojim se piše glas K. Ono je jedno od rijetkih slova koje nije sastavljeno od zatvorenih prostora. To slovo uvelike podsjeća na arapski broj 4. Na vrh slova ponekad se stavlja vodoravna crta koju zovemo u pismu KROVNA CRTA.

LJUDI je slovo koje se koristi za pisanje glasa L, iako bi mogli zaključiti iz imena da se koristi za pisanje glasa LJ. Ima iste osnove kao i slovo ŽIVETI, a razlika je u tome što slovo LJUDI ima iznad gornje crte mali zatvoreni prostor.

MISLITE se koristi za pisanje glasa M. To je slovo najbližije svom latiničnom paru, ali treba naglasiti da je stariji obli glagoljski tip, koji podsjeća na grozd, bio sasvim autentičan.

NAŠ se koristi se za pisanje glasa N. Po obliku to je jednostavno slovo, s malo elemenata. U obloj glagoljici dobiva s lijeve strane produžetak srednje crte prema dolje, a u uglatoj STOPALO - vodoravnu crtu na kojoj slovo stoji.

ON je slovo kojim se u glagoljici piše se glas O. Oblik tog slova može nas zbuniti zbog sličnosti sa slovom I jer se, također, sastoji od dva OKA postavljenih jedan iznad drugog, no ovo slovo ima s desne strane okomitu crtu koja povezuje ta dva slova.

POKOI se koristi za pisanje glasa P. U prijevodu na suvremeni hrvatski jezik otprilike znači mir.

RCI je slovo kojim zapisujemo glas R. Podsjeća na slovo NAŠ, ali je postavljeno naglavce.

SLOVO je znak kojim pišemo glas S. To je vizualno najdojmljivije slovo glagoljice. Kroz obli i uglati alfabet to se slovo malo mijenjalo, neprestano zadržavajući oblik gljive.

TVRDO je slovo kojim pišemo glas T. Kod ovog slova možemo vidjeti kako se isti oblik primjenjuje kod dva slova okretanjem za 180 stupnjeva. Po tome vidimo da se autor vodio principima kombiniranja jednog oblika na više načina, što je u to vrijeme bilo uobičajeno kod stvaranja pisma.

UK ili **UKI** ime je slova kojim pišemo glas U. Ovdje je riječ o samoglasniku jer ima elemente koji su prisutni i kod samoglasnika O i E. Možemo reći da se u uglatom slovu UK spajaju O i E.

FRT je slovo koje označava glas F. To slovo različito je u obloj i uglatoj glagoljici po svom obliku.

Izvor: https://www.hrt.hr/navrhjezika/glag_price_o_slovima.htm

POČETCI TISKARSTVA I HRVATSKE INKUNABULE

Hrvati su dali velik prinos tiskarstvu na samom njegovu početku i u tadašnjoj su Europi priznati majstori novoga umijeća: tiskaju latinskim jezikom i latiničnim slovima svoja i tuđa djela, ali i na hrvatskome jeziku i glagoljici: glagoljaši su otisnuli šest inkunabula. Uz to, Hrvati imaju i tri latinične inkunabule. Evo pregleda hrvatskih inkunabula.

Glagoljične

Misal po zakonu rimskoga dvora, 1483., mjesto tiska nepoznato, sačuvano 11 potpunih ili gotovo potpunih primjeraka

Brevijar po zakonu rimskoga dvora, 1491., Kosinj (?), sačuvan jedan potpun primjerak

Ispovid, 1492., mjesto tiska nepoznato, nije sačuvan ni jedan primjerak

Baromićev brevijar, 1493., Mleci, sačuvano pet primjeraka, jedan potpun

Senjski misal, 1494., Senj, sačuvan jedan potpuni i dva nepotpuna primjerka

Spovid općena, 1496., Senj, sačuvan samo jedan potpuni primjerak

Hrvatski glagoljični tekstovi privlačili su inozemne ljubitelje knjige neobičnim pismom i ljepotom te su oni tijekom stoljeća nastojali doći u posjed koje hrvatske knjige pisane ili tiskane glagoljicom. Nastojali su to i pojedinci i knjižnice, one vrlo znamenite i one koje su to htjele postati. Danas se zna za više od 60 knjižnica i muzeja u inozemstvu koji posjeduju neke hrvatske glagoljičke knjige i nerijetko se njima ponose kao osobitim vrijednostima svojega fonda.
Darko Žubrinić

BAŠĆANSKA PLOČA, DRAGI KAMEN HRVATSKE PISMENOSTI

Bašćanska ploča vjerojatno je najznamenitiji spomenik rane hrvatske pismenosti. Potječe iz oko 1100. g., svojim razmjerima i težinom doista je dojmljiva: 2 x 1 m, 800 kg. Prema akademiku Branku Fučiću, najpoznatijem istraživaču ploče, kao i prema akademiku Eduardu Hercigonji, jezik je natpisa hrvatsko-čakavski, s elementima liturgijskoga crkvenoslavenskog jezika, a pismo je hrvatsko glagoljičko.

Ploča je polovicom 19. st. pronađena u crkvi sv. Lucije u Jurandvoru pokraj Baške na otoku Krku. Od 1934. smještena je u zgradi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i svaki je posjetitelj može vidjeti.

Prijepis teksta Bašćanske ploče u suvremeni hrvatski jezik sročio je Branko Fučić:

Ja, u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Ja opat Držiha pisah ovo o ledini koju dade Zvonimir, kralj hrvatski, u svoj dane, svetoj Luciji. I svjedoče mi Desimir, župan u Krbavi, Martin u Lici, Pribineg zastupnik u Vinodolu i Jakov na otoku. Tko to poreče, neka je proklet od Boga i 12 apostola i 4 evanđelista i svete Lucije. Amen. Da tko ovdje živi, moli za njih Boga.

Ja opat Dobrovit sagradih ovu crkvu sa svojih devetero braće u dane kneza Kosmata koji je vladao cijelom Krajinom. I bijaše u te dane samostan sv. Mikule u Otočcu sa crkvom sv. Lucije u jedinstvu.

Bašćanska ploča ima 402 slova i 107 riječi te je najveći hrvatski glagoljički natpis iz 10. – 12. st. Sljedeća dva natpisa po redu veličine su Natpis iz Župe dubrovačke koji ima 102 slova i 24 riječi, Konavoski natpis sa 49 slova i 15 riječi.

Bašćanska ploča služila je kao lijeva pregradna ploha koja je odvajala prostor za svećenstvo od prostora za puk. Postojala je i desna Bašćanska ploča, od koje su preostala samo četiri mala odlomka (nalaze se u Muzeju grada Zagreba, jedan je ukraden).

Među najistaknutijim su istraživačima Bašćanske ploče Ivan Kukuljević Sakcinski (1851.), Franjo Rački (1855.), Ivan Črnčić, (1866.), Vjekoslav Štefanić (1955.), i Branko Fučić (1982.), pri čemu se godine navedene u zagradi odnose na najvažnije objavljene članke i knjige.

Naziv „dragi kamen” za ploču je dao Stjepan Ivšić, istaknuti hrvatski jezikoslovac.

Akademik Ivo Frangeš izjavio je da je Bašćanska ploča u isto vrijeme i dokument i monument, povijest i umjetnost, neprestana sadašnjost našega jezika i našega bića te da je sve u njoj hrvatsko: ime, jezik, kralj, zemlja i duhovnost.

Zanimljivosti o glagoljici

Pisari – mučenici

Prije Guttenbergova iznašašća pomičnih tiskarskih slova pomoću kojih se može relativno lako i jeftino umnažati veliki broj istisaka neke knjige, srednjovjekovna je knjiga, pisana perom na pergameni ili na papiru, bila vrlo skup unikat. Ako je u srednjem vijeku trebalo izraditi više primjeraka iste knjige, bilo je potrebno da istovremeno radi onoliko pisara koliko je primjeraka trebalo. Oni bi sjedili, svaki za svojim pisarskim pultom s perom u ruci i tintarnicom kraj pulta i s listom pergamene pred sobom. Jedan bi od njih polako i razgovijetno diktirao tekst, a drugi bi po diktatu pisali. Bio je to težak i mukotrpan posao. Zgrbljeni nad pultom s gušćim perom stisnutim među tri prsta, buljeći neprestano u slova, pri lošoj rasvjeti, pisari su bili mučenici s bolovima u plećima i križima.

Tri stada ovaca za jednu knjigu

Brevijar Vida Omišljanina sadrži službe za blagdane Gospodnje i za nedjelje (Proprium de tempore). Odlikuje se obujmom, bogatstvom i opširnošću biblijskih tekstova.

To je u kožu uvezani kodeks od 468 listova pergamene, težak gotovo 10 kg. Listovi su mu široki 26,7 cm i dugi 35,5 cm. Čuva se u Beču u nekadašnjoj carskoj a danas Austrijskoj nacionalnoj biblioteci (ÖNB) među dragocjenostima pod signaturom Cod. slav. 3.

Znamo li da je knjiga bila složena od niza kvinterna, tj. od svežanja po 5 preklopljenih dvolistova pergamene, lako je izračunati da je samo za izradbu pergamene od oderanih i prepariranih ovčjih koža, trebalo 117 ovaca a to su gotovo tri stada po četrdeset ovaca. Toliko tek da se zna kolika je bila vrijednost samog materijala na kojem je brevijar Vida Omišljanina napisan.

Izvor: Branko Fučić, GLAGOLJSKI BREVIJAR VIDA OMIŠLJANINA (1396)

Glogopedija

Mobilna aplikacija GLAGOPEDIJA oblikovana je u okviru projekta "Glagoljički spomenici kroz stoljeća hrvatske pismenosti" i pod vodstvom prof. dr. sc. Milice Lukić. Projekt kojemu je cilj popularizacija i usvajanje nastavnih sadržaja iz hrvatske jezične povijesti (pismovna sastavnica: glagoljički, ćirilički i latinički spomenici) odobrila je i financirala Uprava Filozofskoga fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, a projekt je osmišljen i realiziran pri Odsjeku za hrvatski jezik i književnost.

<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.maradroid.glagopedija&hl=hr>

Glagoljička azbuka

Glagoljička azbuka ima jednu izuzetnu osobitost, naime, svaki grafem ima svoje ime, a ta su se imena odnosila na konkretne pojmove iz života ili imaginarne i apstraktne pojave. Tako je A postalo Az i znači ja; B je postalo Buki – Buki je prvotno označavalo bukvu po čijoj su kori Slaveni pisali, pojmovnim spajanjem grafem Buki dobio je značenje slovo, riječ, ali i Riječ koja označava Boga; grafem V zove se Vidi ili Vjedje, a označava staroslavenski glagol vidjeti, ali i znati, poznavati; G se zove Glagoljon, a znači govoriti – čak je i danas u hrvatskome jeziku ostao pridjev glagoljiv, to je onaj koji rado, lako i mnogo govori; D se zove

Dobro i upravo to i znači; E se zove (J)est; Ž se zove Živjeti i to i znači; i tako sve do kraja azbuke. Slova poredana u svoj definiran, azbučni slijed, daju rečenicu: „Az buki vjedje glagoljon dobro jest živjeti zjelo zemla...“ te izgovarajući slova azbuke, govornik je istovremeno izgovarao i molitvu. Glagoljska molitva, prevedena u suvremeni hrvatski jezik glasila bi otprilike ovako: „Ja slova znajući govorim: dobro je živjeti na zemlji veoma. I kako ljudi zamišljate da je naš On mir? Budite tvrdi u vjeri.“

Izvor: Katarina Barbarić, Glagoljica u Hrvatskoj

Godina
oko 1100.

Pismo
glagoljica (prijelazni tip)

JEZIK
starohrvatski

MJESTO PRONALASKA
zaselak Jurandvor kraj Baške na otoku Krku u crkvi sv. Lucije

SADRŽAJ
kralj Zvonimir daruje zemljište crkvi sv. Lucije i navode se svjedoci tog darovanja

MJESTO – DANAS
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

VAŽNOST

- POVIJESNA**
ime kralja Zvonimira
- JEZIČNA**
prvi hrvatski cjeloviti tekst
- PRAVNA**
darovnica
- IZGLED**
13 redaka, 100 riječi
bijeli kamen vapnenac
ornamentika

Ɱ, Ⱳ	A (az)	1	Ɱ, Ⱳ	O (on)	80
Ɱ	B (buki)	2	Ɱ	P (pokoi)	90
Ɱ, Ɱ	V (vidi)	3	Ɱ	R (rci)	100
Ɱ	G (glagole)	4	Ɱ	S (slovo)	200
Ɱ	D (dobro)	5	Ɱ, Ɱ	T (trdo)	300
Ɱ	E ((j)est)	6	Ɱ	U (uk)	400
Ɱ	Ž (živite)	7	Ɱ	H (hir)	600
Ɱ	Z (zemla)	9	Ɱ	Št, Šć, Ć (šća)	800
Ɱ	Ī (iže)	10	Ɱ	C (ci)	900
Ɱ, I	I (i)	20	Ɱ, Ɱ	Č (črv)	1000
Ɱ	K (kako)	40	Ɱ	Š (ša)	
Ɱ	L (ljudi)	50	Ɱ, Ɱ	poluglasovi (jor, jer)	
Ɱ, M	M (mislite)	60	Ɱ	Ja, Je (jat)	
Ɱ, N	N (naš)	70	Ɱ	Ju (jus)	
			Ɱ	jest-je	

Tablica hrvatskih glagoljičkih slova s Bašćanske ploče

Izvori

Glagoljica - <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=22160>

Transliteracija - <http://www.senj.hr/Glagoljica.htm>

Bašćanska ploča, zvučni zapis, čita Stjepan Bahert, dramski umjetnik
<http://www.croatianhistory.net/etf/basska.html>

Glagoljica, font - <https://fonts2u.com/glagoljica-ugl-staro-hrvatsko-pismo.font>

Čitanje glagoljice - <https://glagoljica.stin.hr/>

Zabavno učenje glagoljice - Nataša Sajko, Medicinska škola Varaždin
<https://meduza.carnet.hr/index.php/media/watch/11929>

Igre za učenje glagoljice - https://www.stin.hr/hr/category/obrazovne_igre/29